کمترین آمار برگشت‌زدن چک‌ها در ۱۹ ماه اخیر در آبان ثبت شد

بهبود وضع چک‌های برگشتی

پانیذ رحیمی
خبرنگار گروه اقتصاد

چک به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای پرداخت غیرنقدی، نقشی کلیدی در تسهیل مبادلات، افزایش سرعت گردش پول و شکل‌گیری اعتماد میان فعالان اقتصادی ایفا می‌کند. در اقتصاد ایران به دلیل اینکه بخش قابل توجهی از معاملات به‌صورت مدت‌دار و اعتباری انجام می‌شود، رصد تغییرات نقد شدن یا نشدن چک، تصویر جامعی از وضعیت نقدینگی، رکود یا رونق اقتصادی و رفتار فعالان بازار را آشکار می‌کند. به عبارتی، کاهش نرخ چک‌های برگشتی معمولاً نشانه‌ای مثبت تلقی شده و حکایت از بهبود وضعیت نقدینگی بنگاه‌ها و خانوارها، افزایش توان بازپرداخت تعهدات مالی، ثبات نسبی در فضای کسب‌وکارها دارد و در مقابل، افزایش نرخ چک‌های برگشتی به‌عنوان یک زنگ خطر برای اقتصاد تلقی شده و نشانه تشدید رکود اقتصادی و کاهش فروش بنگاه‌ها، کمبود نقدینگی و اختلال در جریان درآمدی فعالان اقتصادی، افزایش ریسک اعتباری در مبادلات، فشار تورمی و ناتوانی در ایفای تعهدات مالی و ضعف در پیش‌بینی اقتصادی و وجود سطح بالایی از انتظارات تورمی است. این موضوع را می‌توان در آمارهای بانک مرکزی ایران از وضعیت چک‌های مبادله شده مشاهده کرد، به‌طوری‌که پس از جنگ ۱۲ روزه ایران و رژیم صهیونیستی و شوک واردشده به فضای کسب‌وکار، نشانه‌های روشنی از رکود و اختلال در جریان معاملات در ماه‌های بعد مشاهده شد؛ رکودی که بازتاب آن را می‌توان در رفتار متغیرهای اعتباری از جمله چک‌های برگشتی رصد کرد. در این خصوص آمار مبالغ چک‌های برگشتی نشان می‌دهد تا قبل از جنگ نرخ چک‌های برگشتی کشور حول و حوش ۸ تا ۹ درصد در نوسان بوده و این عدد در خرداد به ۱۱/۷ درصد، در تیرماه به ۱۴/۵ درصد، در مرداد به ۱۳ درصد و در شهریور به ۱۲/۲ درصد رسید؛ اما عدد مذکور در ماه‌های مهر و آبان به ترتیب ۹ و ۸/۷ درصد بوده است. طبق این آمارها، وضعیت چک‌های مبادله شده در ماه‌های اخیر بهتر شده که نشان از بهبود وضعیت خرید و فروش در بازار دارد. با این حال، اتفاقات اخیر و نوسان نرخ ارز می‌تواند دو تهدید تداوم روند کاهشی نرخ چک‌های برگشتی باشد.

ماهانه چقدر چک برگشت می‌خورد؟

بررسی آمارهای ماهانه مبالغ چک‌های برگشتی در کشور از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا آبان ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که اگرچه رقم این شاخص طی چند سال گذشته از سطوحی حدود ماهانه ۱۶ تا ۳۳ هزار میلیارد تومان در سال ۱۴۰۰ به بیش از ۱۷۰ و حتی ۲۰۰ هزار میلیارد تومان در برخی ماه‌های سال ۱۴۰۴ رسیده است؛ اما این افزایش لزوماً به‌تنهایی نمی‌تواند مبنای قضاوت درباره وخامت وضعیت اعتباری اقتصاد باشد؛ چراکه در شرایط اقتصاد تورمی ایران و میانگین سالانه نزدیک به ۴۰ درصدی تورم، رشد ارزش اسمی معاملات و افزایش حجم ریالی خرید و فروش‌ها امری طبیعی است و به‌طور خودکار به ثبت اعداد بزرگ‌تر در حوزه چک‌های صادره و برگشتی منجر می‌شود. از این منظر، مقایسه رقم چک‌های برگشتی سال ۱۴۰۴ با سال ۱۴۰۰، بدون در نظر گرفتن اثر تورم، تصویر دقیقی از تغییر ریسک اعتباری ارائه نمی‌دهد. آنچه در این میان اهمیت بیشتری دارد، رفتار ماهیانه این شاخص است؛ به‌طور مثال، ثبت رقم حدود ۴۵ هزار میلیارد تومان در فروردین ۱۴۰۳ و جهش آن به بیش از ۱۳۵ هزار میلیارد تومان در ماه‌های میانی همان سال، یا تداوم ارقام بالاتر از ۱۴۰ هزار میلیارد تومان در چند ماه متوالی سال ۱۴۰۴، می‌تواند نشانه‌ای از فشار مقطعی بر نقدینگی بنگاه‌ها و افزایش ریسک در مبادلات کوتاه‌مدت باشد. به بیان دیگر، در اقتصادی که تورم بالا به‌صورت ساختاری ارزش پول را کاهش می‌دهد، رشد چندساله رقم چک‌های برگشتی بیش از آنکه یک هشدار مستقل تلقی شود، بازتاب تورم انباشته است؛ اما نوسانات و جهش‌های ماهانه این متغیر می‌تواند به‌عنوان سیگنالی معنادار برای سیاست‌گذاران، نظام بانکی و فعالان اقتصادی مورد توجه قرار گیرد. این موضوع در سال جاری به نحو آشکاری قابل مشاهده است، به‌طوری‌که رقم چک‌های برگشتی از حدود ۱۳۰ تا ۱۴۰ همت در اردیبهشت و خردادماه به ۲۰۷ همت در تیرماه (یک‌ماه پیش از شروع جنگ ایران و رژیم صهیونیستی) رسیده و این مقدار در ماه‌های بعد نیز ۱۷۰ تا ۱۹۰ همت بوده است. رقم مذکور در ماه‌های اخیر به ۱۳۶ و ۱۷۳ همت رسیده است.

۹۱ درصد چک‌ها نقد شد

بررسی روند سهم تعداد چک‌های برگشتی از کل چک‌های مبادله‌شده کشور از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا آبان ۱۴۰۴ نشان می‌دهد برخلاف افزایش شدید ارقام اسمی مبالغ چک‌های برگشتی، این شاخص نسبتی تصویری دقیق‌تر و اقتصادی‌تر از وضعیت ریسک اعتباری ارائه می‌دهد. مطابق داده‌های نمودار، سهم چک‌های برگشتی در سال ۱۴۰۰ عمدتاً در بازه‌ای حدود ۸ تا ۹/۷ درصد در نوسان بوده و تنها در برخی ماه‌ها به محدوده ۱۰ درصد نزدیک شده است؛ وضعیتی که بیانگر تعادل نسبی میان حجم معاملات و توان ایفای تعهدات مالی است. در سال ۱۴۰۱ این نسبت با اندکی افزایش، عمدتاً در کانال ۶/۸ تا ۹/۸ درصد در نوسان است. هرچند که نیمه اول ۱۴۰۱ سهم تعداد چک‌های برگشتی از کل تعداد چک‌های مبادله شده در کشور حوالی ۹ و حتی حدود ۱۰ درصد بوده است؛ اما روند کاهشی این شاخص از فصل تابستان آغاز شده و با وجود آنکه در مقاطعی به حدود ۶ درصد رسیده، اما سال را با حدود ۷ درصد چک برگشتی به اتمام رسانده است.

نقطه قابل توجه در سال ۱۴۰۲ رخ می‌دهد؛ جایی که سهم چک‌های برگشتی در برخی ماه‌ها تا محدوده ۷ درصد کاهش می‌یابد. با این حال، از تابستان سال ۱۴۰۲ و به‌ویژه در سال ۱۴۰۳، روندی صعودی در این شاخص مشاهده می‌شود و سهم چک‌های برگشتی بار دیگر به محدوده ۹ تا ۱۱ درصد بازمی‌گردد. اوج این روند در سال ۱۴۰۴ ثبت شده است؛ به‌طوری‌که در برخی ماه‌ها سهم چک‌های برگشتی از کل چک‌های مبادله‌شده به بیش از ۱۲ و حتی ۱۳ درصد می‌رسد که بالاترین سطح در کل دوره مورد بررسی محسوب می‌شود. این رکورد در شاخص تعداد چک‌های برگشتی در کشور مربوط به بازه زمانی جنگ ۱۲روزه است. به بیان بهتر درحالی‌که میزان چک‌های برگشتی در ابتدای سال حوالی ۱۰ و ۱۱ درصد ثبت شده؛ اما این عدد در پایان تیرماه به بالغ بر ۱۴/۵ درصد رسیده است. البته باید توجه داشت که این شاخص ثابت نمانده و بلافاصله پس از جنگ فروکش محسوسی را تجربه کرده است. به‌طور دقیق‌تر این شاخص تابستان را با عدد حدود ۱۲ درصد به پایان رساند و فصل پاییز را با ۹/۲ درصد چک برگشتی آغاز کرد و در آبان ماه به زیر ۹ درصد یعنی چیزی در حدود ۸/۷ درصد رسید. این مهم به این معناست که از ۱۰۰ درصد چک‌ها، ۹۱/۳ درصد آن‌ها نقد شده و تنها ۸/۷ درصد آن برگشت خورده است.

از منظر اقتصادی، اهمیت این شاخص در آن است که برخلاف ارقام اسمی، اثر تورم را تا حد زیادی خنثی می‌کند و نشان می‌دهد افزایش ریسک اعتباری در ماه‌های خرداد تا شهریور صرفاً نتیجه رشد قیمت‌ها و بزرگ‌تر شدن حجم اسمی معاملات نیست، بلکه بیانگر افزایش واقعی نسبت بدحسابی و فشار نقدینگی در اقتصاد است. به بیان دیگر، اگرچه در اقتصادی با تورم مزمن ۵۰ درصدی، رشد عددی مبالغ چک‌های برگشتی امری طبیعی است؛ اما افزایش محسوس سهم تعداد چک‌ها از کل چک‌های مبادله‌شده، به‌ویژه در مقیاس ماهانه، می‌تواند به‌عنوان یک علامت هشدار جدی برای سیاست‌گذاران پولی، شبکه بانکی و فعالان اقتصادی تلقی شود. نکته مهم دیگر، کاهش سهم چک‌های برگشتی از کل چک‌های مبادله شده در ماه‌های اخیر است که احتمالاً با نوسان اخیر نرخ ارز و اتفاقات اخیر، ممکن است این روند متفاوت از ماه‌های قبل باشد.

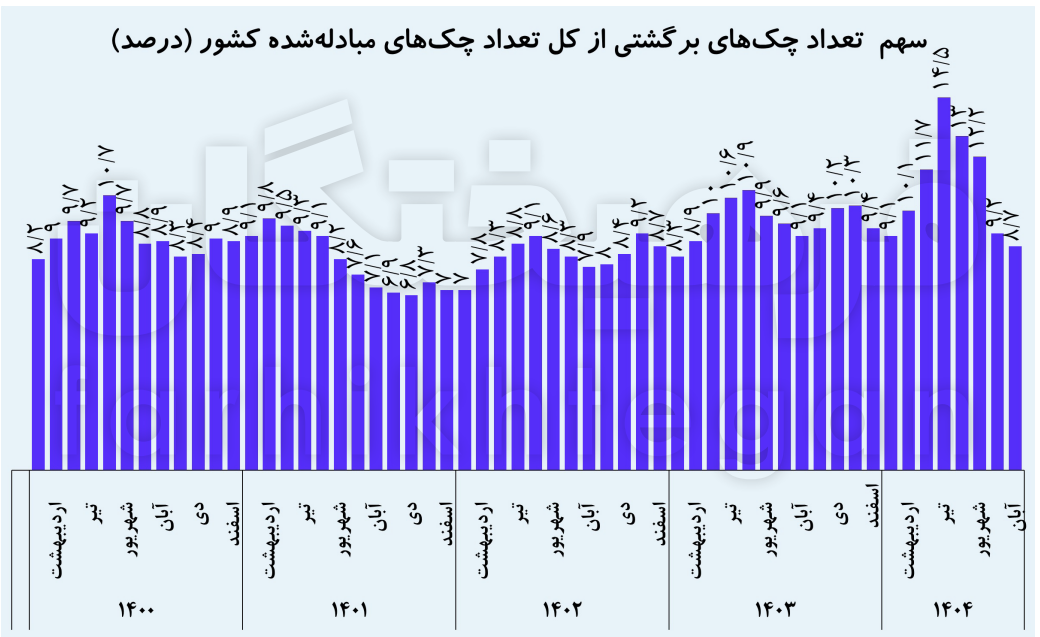

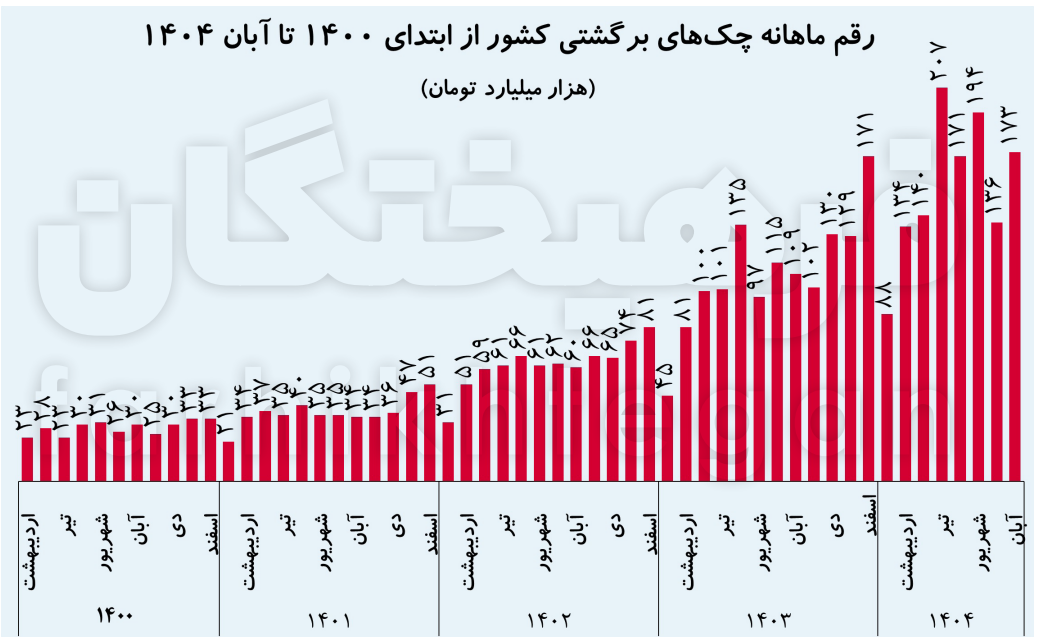

چالش‌های اقتصادی ایران در سایه تغییرات نرخ ارز

امیرحسین زارعی
پژوهشگر اقتصادی

نوسانات نرخ ارز یکی از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده شرایط اقتصادی ایران در دهه‌های اخیر بوده است. افزایش مداوم نرخ دلار و سایر ارزهای خارجی در برابر ریال، نه‌تنها واردات کالاهای اساسی را گران کرده، بلکه هزینه تولید داخلی را نیز افزایش داده و تورم را تشدید می‌کند. تحلیل‌های اقتصادی نشان می‌دهد هر افزایش ۱۰ درصدی نرخ ارز می‌تواند به‌طور متوسط ۳ تا ۵ درصد بر شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) تأثیر بگذارد که به معنای کاهش قدرت خرید مردم و افزایش فشار بر خانوارهاست. همچنین، نوسانات ارزی باعث کاهش اطمینان سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی شده و سرمایه‌گذاری بلندمدت را با ریسک بالا مواجه می‌کند. این چالش‌ها به‌ویژه در بخش‌های وارداتی و تولیدکننده کالاهای واسطه‌ای محسوس است. در ادامه این متن، تأثیر نوسانات نرخ ارز بر بخش‌های مختلف اقتصاد ایران بررسی شده و چالش‌ها و پیامدهای آن تحلیل می‌شود.

نرخ ارز و عوامل مؤثر بر آن

نرخ ارز، به‌عنوان قیمت تبدیل ریال به ارزهای خارجی، یکی از متغیرهای کلیدی در اقتصاد ایران محسوب می‌شود و نوسانات آن تأثیر مستقیم بر بخش‌های مختلف اقتصادی دارد. تحلیل اقتصادی نشان می‌دهد نرخ ارز تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل داخلی و خارجی قرار می‌گیرد. از جمله عوامل داخلی می‌توان به تورم بالا، کسری بودجه دولت و سیاست‌های پولی و مالی اشاره کرد. برای مثال، افزایش پایه پولی و کاهش کنترل بر نقدینگی، معمولاً باعث کاهش ارزش ریال و افزایش نرخ ارز می‌شود، عوامل خارجی نیز نقش مهمی دارند؛ تحریم‌های اقتصادی، کاهش درآمدهای نفتی و نوسانات بازارهای جهانی ارز و کالا موجب ایجاد فشار بر نرخ ارز می‌شوند. بررسی‌ها نشان می‌دهد در دوره‌هایی که درآمدهای نفتی کاهش یافته، نرخ دلار در بازار آزاد ایران بیش از ۳۰ درصد افزایش یافته و این امر اثر مستقیم بر تورم و هزینه تولید داشته است.

تحلیل اقتصادی نشان می‌دهد نوسانات شدید نرخ ارز، علاوه بر اثر مستقیم بر قیمت کالاها و خدمات، موجب کاهش اطمینان سرمایه‌گذاران و تشدید ریسک اقتصادی می‌شود. از این رو، سیاست‌گذاران اقتصادی همواره در تلاش هستند با ابزارهای ارزی و مالی، ثبات نسبی در بازار ارز ایجاد کنند تا از پیامدهای منفی نوسانات جلوگیری شود.

تأثیر نوسانات ارز بر واردات و صادرات

نوسانات نرخ ارز تأثیر مستقیم و گسترده‌ای بر جریان واردات و صادرات در اقتصاد ایران دارد. افزایش نرخ ارز باعث گران‌تر شدن کالاهای وارداتی می‌شود و فشار مالی بر واردکنندگان و مصرف‌کنندگان را افزایش می‌دهد. برای مثال، در سال‌های اخیر، افزایش بیش از ۳۰ درصدی نرخ دلار، هزینه واردات کالاهای اساسی و مواد اولیه صنایع را به شدت افزایش داده و برخی شرکت‌ها را با مشکل تأمین مالی مواجه کرده است. از سوی دیگر، نرخ بالای ارز موجب رقابت‌پذیری بیشتر صادرات ایران در بازارهای بین‌المللی می‌شود، زیرا کالاهای تولید داخل برای خریداران خارجی ارزان‌تر به نظر می‌رسند.

با این حال، نوسانات شدید و غیرقابل پیش‌بینی نرخ ارز، چالش‌های جدی برای برنامه‌ریزی اقتصادی ایجاد می‌کند. واردکنندگان برای پیش‌بینی هزینه‌های خود دچار مشکل می‌شوند و صادرات نیز در بلندمدت تحت تأثیر عدم‌اطمینان بازار قرار می‌گیرد. تحلیل‌های اقتصادی نشان می‌دهد ثبات نسبی نرخ ارز، نقش کلیدی در حمایت از تجارت خارجی دارد و می‌تواند سرمایه‌گذاری در بخش تولید و صادرات را افزایش دهد. در نتیجه، مدیریت صحیح نرخ ارز نه‌تنها به کاهش فشار بر واردات کمک می‌کند، بلکه زمینه رشد صادرات و بهبود تراز تجاری را نیز فراهم می‌سازد.

تأثیر نرخ ارز بر تورم و قدرت خرید مردم

نوسانات نرخ ارز یکی از عوامل کلیدی شکل‌دهنده تورم در اقتصاد ایران است. افزایش نرخ ارز باعث افزایش هزینه واردات کالاهای مصرفی و مواد اولیه صنایع می‌شود و این افزایش قیمت‌ها به‌طور مستقیم در شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) منعکس می‌شود. تحلیل‌های اقتصادی نشان می‌دهد هر افزایش ۱۰ درصدی نرخ ارز می‌تواند به‌طور متوسط ۳ تا ۵ درصد بر نرخ تورم تأثیر بگذارد. این امر کاهش قدرت خرید مردم را به دنبال دارد و فشار اقتصادی بر خانوارها، به‌ویژه اقشار کم‌درآمد، را تشدید می‌کند، تورم ناشی از نوسانات ارز، همچنین باعث تغییر در رفتار مصرف‌کنندگان می‌شود؛ مردم به خرید کالاهای بادوام و سرمایه‌گذاری در دارایی‌های مقاوم در برابر تورم مانند طلا و ارز روی می‌آورند که خود می‌تواند باعث افزایش قیمت در بازارهای دیگر شود. از سوی دیگر، صنایع داخلی نیز تحت فشار افزایش هزینه تولید قرار می‌گیرند و برای ادامه فعالیت مجبور به افزایش قیمت محصولات خود می‌شوند.

بنابراین، مدیریت نرخ ارز و تلاش برای تثبیت نسبی آن، نه‌تنها به کنترل تورم کمک می‌کند، بلکه می‌تواند قدرت خرید مردم را حفظ کرده و ثبات اقتصادی را افزایش دهد. این موضوع اهمیت ویژه‌ای در سیاست‌گذاری اقتصادی دارد و مستلزم هماهنگی بین سیاست‌های پولی، مالی و تجاری دولت است.

تأثیر نرخ ارز بر سرمایه‌گذاری و بازارهای مالی

نوسانات نرخ ارز نقش تعیین‌کننده‌ای در تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران و وضعیت بازارهای مالی ایران دارد. افزایش ناگهانی نرخ ارز باعث کاهش اطمینان سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی می‌شود و ریسک سرمایه‌گذاری بلندمدت را افزایش می‌دهد. تحلیل‌های اقتصادی نشان می‌دهد در دوره‌هایی که نرخ دلار بیش از ۲۰ درصد در کوتاه‌مدت افزایش یافته، حجم سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی کاهش قابل توجهی داشته و بازار بورس نیز با نوسانات شدید مواجه شده است. نوسانات ارز علاوه بر اثر بر بورس، بر بازارهای دیگر مانند طلا، سکه و ارزهای دیجیتال نیز تأثیر می‌گذارد؛ سرمایه‌گذاران برای حفظ ارزش دارایی‌های خود به‌سمت این بازارها گرایش پیدا می‌کنند که خود موجب افزایش قیمت و ایجاد حباب‌های کوتاه‌مدت می‌شود؛ در نتیجه، ثبات نسبی نرخ ارز و مدیریت نوسانات آن برای جذب سرمایه‌گذاری، کاهش ریسک اقتصادی و حمایت از بازارهای مالی، از اهمیت بالایی برخوردار است و می‌تواند رشد اقتصادی پایدار را تقویت کند.

جمع‌بندی

نوسانات نرخ ارز در ایران پیامدهای گسترده‌ای بر بخش‌های مختلف اقتصاد دارد و به‌عنوان یکی از چالش‌های اصلی اقتصادی کشور شناخته می‌شود. این نوسانات موجب افزایش هزینه واردات، رشد تورم، کاهش قدرت خرید مردم و افزایش ریسک سرمایه‌گذاری می‌شوند. تحلیل‌های اقتصادی نشان می‌دهد ثبات نسبی نرخ ارز می‌تواند بسیاری از این مشکلات را کاهش دهد و زمینه رشد صادرات و حمایت از تولید داخلی را فراهم کند.

از نظر سیاست‌گذاری، مدیریت هوشمندانه بازار ارز و هماهنگی بین سیاست‌های پولی، مالی و تجاری، اهمیت بالایی دارد. اقدامات نظیر تثبیت نسبی نرخ ارز، تقویت ذخایر ارزی و حمایت از صنایع داخلی می‌تواند اثرات منفی نوسانات ارز را کاهش دهد. همچنین، شفاف‌سازی در بازار ارز و پیش‌بینی‌پذیری سیاست‌ها، اعتماد سرمایه‌گذاران را افزایش داده و به کاهش ریسک‌های اقتصادی کمک می‌کند. به این ترتیب، ثبات و مدیریت صحیح نرخ ارز نقش کلیدی در پایداری اقتصادی و کاهش فشارهای مالی بر مردم ایفا می‌کند.

پنجشنبه ۱۸ دی ۱۴۰۴
شماره ۴۶۰۲
FARHIKHTEGANDAILY.COM
FARHIKHTEGANONLINE

مدیرمسئول:
محمدامین ایمانجانی
قائم‌مقام مدیرمسئول:
مسعود فروغی
سردبیر:
محمد زعیم‌زاده
تلفن و فکس:
(۰۲۱) ۶۲۹۹۹۴۹۵
کدپستی:
۱۱۳۵۶۳۳۸۱۶
چاپ:
چاپخانه دانشگاه آزاد اسلامی
نشانی:
خیابان حافظ، پایین‌تر از جمهوری
روبه‌روی ساختمان بورس
ساختمان فرهیختگان، طبقه سوم